

А. А. Жигірь,

к. е. н., доцент кафедри фінансів, Азовський регіональний інститут управління
Запорізького національного технічного університету

СУТНІСТЬ ТА ПРИНЦИПИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ВІЛЬНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ЗОН

Загальні принципи вільних економічних зон за своєю економічною природою є похідними від загальних принципів зовнішньоекономічної діяльності, маркетингу та менеджменту фінансів.

General principles of economic clearzones after the economic nature are derivatives from general principles of foreign economic activity, marketing and management of finances.

Ключові слова: вільні економічні зони, принцип конкурентних переваг, рефлексивна поведінка, прибутковість.
Key words: economic clearzones, principle of competitive edges, reflexivna conduct, profitability.

ВСТУП

ВЕЗ як економічні категорії мають притаманні лише їм зміст і принципи, тобто встановлені, закоренілі, загальноприйняті, поширені правила господарської діяльності та властивості економічних процесів. Загальні принципи вільних економічних зон за своєю економічною природою є похідними від загальних принципів зовнішньоекономічної діяльності, маркетингу та менеджменту фінансів.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Метою статті є визначення впливу зональної економіки на економічні процеси в аграрній сфері.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

На наш погляд, до найбільш загальних необхідно віднести такі: управлінського й підприємницького ризику; конкурентних переваг; рівноправного партнерства; рефлексивної поведінки; інформаційної достатності; узгодженості цілей; відповідності менеджменту ВЕЗ рівню розвитку ринкових відносин і підприємницької активності; орієнтація на споживача; прибутковість і ефективність; антикризового менеджменту.

Принцип управлінського й підприємницького ризику несе заряд невизначеності й ризику. Сутність цього принципу та його економічна природа полягають у підкреслюванні гостроти прояву різних аспектів бізнесу, підприємницької діяльності, конкурентності, які за своїм змістом виражають ситуацію невизначеності й ризику. Механізм прояву управлінського ризику тісно пов'язаний з дією закону попиту і пропозиції та закону вартості. Попит і пропозиція — це процес взаємодії, в ході якого визначаються відносні ціни, від яких залежить успіх або невдача підприємця.

Принцип конкурентних переваг. Стосовно вільних економічних зон принцип конкурентних переваг означає створення таких стимулів активізації підприємницької діяльності на території зони, які поєднують у собі найбільш оптимальні організаційні, фінансові, економічні привілеї порівняно з іншими територіями. Як економічна категорія конкуренція — це боротьба, суперництво між товаровиробниками, виконавцями робіт і послуг, постачальниками і споживачами товарів за найвигідніші умови їх виробництва, реалізації і споживання. Необхідно також відмітити, що конкуренція як найбільш характерна ознака ринкової економіки водночас є "невидимою пружиною", яка приводить в дію механізм пошуку, розробки й освоєння нової продукції [2].

Слід підкреслити, що у вільних економічних зонах конкуренція відбувається не лише між товарами й товаровиробниками, не менш у жорсткій формі вона йде й між країнами за отримання інвестицій, капіталу, технологій та ін.

Тому суворе дотримання принципу конкурентних переваг має лежати в основі як формування діяльності всіх органів управління ВЕЗ, так і механізму реалізації їх рішень. Його уміле застосування дає можливість ціленаправленіше сприяти залученню капіталу й технологій у зону.

Принцип конкурентних переваг передбачає також і наявність творчої діяльності в механізмі вільної економічної зони, пошуку нестандартних форм і методів вирішення виникаючих протиріч, виключення стереотипів у поведінці фірми, її позиціонування на ринку, що підсилює конкурентну боротьбу між підприємцями за нові технології, ринки збуту, якість товару, результативність і маневреність цінової політики, можливість запропонувати конкурентоздатне рішення, вийти переможцем у конкурентній боротьбі та ін.

Принцип рівноправного партнерства, в першу чергу, визначає форму відносин у бізнесі, оскільки ринкові відносини — це, перш за все, відносини рівних можливостей, а звідси — рівне і взаємовигідне партнерство всіх учасників ринку мікро- і макrorівнів. ВЕЗ — дітище ринку, в ній, як в краплині води, відображається спектр ринкових відносин та регулюючих їх принципів, включаючи й принцип рівного партнерства. Цей принцип визначає форму відносин ділового світу і орієнтує на рівноправне партнерство, порядність правил ринкової гри. Результати недотримання даного принципу можуть бути настільки вагомими, що можуть зумовити цілу низку негативних факторів, які підривають імідж фірми.

Рефлексивна поведінка. Принцип рефлексивної поведінки корегує поведінку фірми на ринку вільної економічної зони, а також нормує поведінку підприємців на ринку. В основі механізму дієздатності даного принципу лежить самооцінка поведінки з контролюванням елементів кожної ситуації та наступною координацією та моніторингом вірності ходів, які другим ще були не примітними. Як засвідчує аналіз підприємницької практики, за наявності великих обсягів бізнесу, частина важливих моментів може випадати з-під контролю, що, в свою чергу, може привести до певних помилок поведінки на ринку. Тому уміле використання даного принципу на практиці дозволяє своєчасно здійснювати корегування ситуації й оцінювати рівень реальності власних підприємницьких ідей та моделей.

Інформаційна достатність. Цей принцип є загальним і необхідним при створенні й функціонуванні ВЕЗ, адже мож-

ливість, про яку підприємець не знає, не є для нього можливістю. Все це забезпечується за допомогою принципу інформаційної достатності. Особливо велике значення цей принцип має при встановленні статусу ВЕЗ і правових норм регулювання, податкових пільг, інвестиційних мезанізмів та ін. Справа в тому, що динамічно-змінювана економічна кон'юнктура, в якій формується й функціонує вільна економічна зона, вимагає нової й найновішої інформації господарсько-комерційного плану. Звідси, інформація стає незамінним ресурсом, оволодіння яким дає можливість суб'єктам ВЕЗ досягати поставлених перед ними завдань [3].

Інформація — це підприємницьке благо, яке дає можливість менеджерам фірм приймати ефективні тактичні й стратегічні рішення. Здатність ринку дешево виробляти високоякісну інформацію є однією із його суттєвих переваг. Ринки дають велику кількість різної та якісної інформації про наявні можливості економічної діяльності в тій чи іншій ВЕЗ. Інформація є ринковим продуктом. Вона дає можливість визначати споживчий попит, допомагає виявити кращі зразки товарів конкурентів, знайти партнера побізнесу, сприяти визначенню й використанню ефективних каналів імпорту сировини і експорту продукції.

Характерними рисами цього принципу є також інформаційна комфортність пізнання й використання конкурентних переваг, вирішення проблем системного і комплексного аналізу оцінки й прогнозування як власної поведінки, так і корпоративної чи територіальної. Тому вмиле використання фірмою принципу інформаційної достатності дає можливість концентрувати свою позицію на ринку, робити її більш стабільною і управляємою, виділити головні стратегічні напрями, які вимагають особливої уваги й вивчення.

Принцип узгодженості цілей тісно переплетений з попередніми принципами й має дуже важливе значення як на стадії створення, так і функціонування вільної економічної зони. Базуючись на інформації про зовнішнє ринкове середовище, що оточує економічну зону, завданням і механізмами, що визначають її стратегію розвитку цей принцип дає можливість уточнити позиції різних економічних інститутів зони та її організаційно-правових заходів. За його допомогою визначається концептуальна стратегічна мета розвитку ВЕЗ, реструктуризація галузей спеціальної економічної зони та нормативне забезпечення її роботи. Разом з тим, цей принцип передбачає погодження й уточнення цільових функцій поведінки на ринку ВЕЗ окремих її інститутів [1].

Відповідність менеджменту ВЕЗ рівню розвитку ринкових відносин і підприємницької активності. Цей принцип витікає із характеру й умов регіонального управління. Його механізм функціонування тісно пов'язаний з гармонізацією внутрішньої організаційної структури управління вільною економічною зоною, головною метою якої є гнучкість і динамічність розвитку всіх економічних суб'єктів зони та їх адекватне реагування на ринкові зміни. Проте, відмічена відповідність може діяти у ВЕЗ лише за умови розуміння й знання її ресурсних можливостей.

У випадку невідповідності цих елементів може статися ситуація, коли структура менеджменту й рівень розвитку ринкових відносин і підприємницької активності у ВЕЗ будуть опиратися на неповні й недостовірні складові, що може привести до неадекватних взаємовідносин між ними, оскільки система управління ВЕЗ і підприємницьке середовище будуть виступати перепонкою, гальмуючою виконання місії ВЕЗ.

Орієнтація на споживача. Принцип орієнтації на споживача є ключовим фактором успіху підприємця, оскільки стійкі конкурентні переваги він може отримати внаслідок орієнтації на відповідну клієнтуру. Лише через задоволення попиту можна завоювати й утримати клієнта. Фірма повинна знати й розуміти особливості попиту споживача й чітко уявляти ті види, які тісно пов'язуються з реалізованими товарами й послугами [3].

Отриманою інформацією про клієнтуру фірма повинна забезпечувати весь свій персонал та структурні підрозділи,

що прямо чи побічно беруть участь у задоволенні їх потреб. Як результат, потреби клієнта стануть керівними в діях всього персоналу і будуть стимулювати його вносити зміни в свою виробничу програму в інтересах споживача. А це і модернізація виробництва, і перехід на нові технології, і усунення різних структурних та організаційних бар'єрів, а також заміна моделі, номенклатури й асортименту продукції, що випускається. Дані про задоволення потреб клієнтів необхідно систематично аналізувати з метою отримання необхідної для підприємця інформації — відомості про важливість для клієнтів різних вигод від продукції; відомості про те, як самі клієнти сприймають віддачу від отриманих товарів і послуг. Оцінка віддачі, як правило, ґрунтується на основі прямого порівняння з аналогічною продукцією основних конкурентів у даному ринковому сегменті тощо. Інформація про відносну важливість віддачі від товарів (послуг) використовується для побудови стратегічної матриці, що характеризує стан задоволеності клієнта товарами (послугами) даної фірми та для прийняття необхідного рішення [2].

Прибутковість і ефективність. Принцип прибутковості й ефективності є найголовнішим принципом при створенні й визначенні форми управління ВЕЗ. Прибутковість породжує основну мотиваційну позицію розвитку підприємницької та інноваційної активності. Ефективність зони залежить від господарського механізму зони, яка визначається відношенням кінцевого результату діяльності фірми до загальної суми витрат на виробництво та збут продукції. Отже, як бачимо, принцип прибутковості й ефективності реалізує основну функцію ВЕЗ та переваги її особливої території.

Антикризовий менеджмент. Принцип антикризового менеджменту базується на тому положенні, що не всі вільні економічні зони захищені відповідним чином від кризової загрози.

ВИСНОВКИ

Тому, проведені нами дослідження світового досвіду створення й функціонування ВЕЗ засвідчують, що можливості відвернення кризових ситуацій у своїй більшості залежать від дієвості антикризового менеджменту, який повинен бути зорієнтованим на вирішення різнопланових завдань:

- а) швидка й дієва реакція на зміну зовнішнього середовища на основі завчасно напрацьованого спектра альтернативних варіантів управлінських рішень, що передбачають різні дії в залежності від ситуації;
- б) постійні й послідовні нововведення на всіх ланках і сферах дії фірми;
- в) введення в дію таких управлінських і фінансових механізмів, які давали б можливість виходити із кризових ситуацій з мінімальними для підприємства втратами.

У діловому світі досить широко відома тріада, що визначає сьогодні успіх у бізнесі — "людина — продукт — прибуток". Стабільність бізнесу, міцність позицій фірми на ринку, її фінансового стану, забезпечують перш за все люди. Тому, сьогодні людський фактор, як ніколи раніше, є визначальним і в ефективності роботи ВЕЗ, і в дієвості запрограмованих антикризових заходах, покликаних захистити фірму від негативного впливу кризових ситуацій підприємницького середовища світового господарства.

Література:

1. Удовіченко В. Розробка механізму впровадження умов спеціальних економічних зон: методологія і практика // Науковий вісник: Зб. наукових праць Українського фінансово-економічного інституту. — 1999. — № 2.
2. Сіваченко І.Ю., Кухарська Н.О., Левицький М.В. Вільні економічні зони: навчальний посібник. — К., 2002.
3. Лисенко І.А. Закордонний досвід створення і функціонування вільних економічних зон // Науковий вісник НАН України. — 2000. — № 23.

Стаття надійшла до редакції 12.02.2012 р.